

Försvarsutskottets betänkande 2019/20:FöU4

Riksrevisionens rapport om statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Riksrevisionen har i en rapport granskat om regeringens och ansvariga myndigheters arbete med säkerheten för kärnteknisk verksamhet är tillfredsställande. Riksrevisionens övergripande slutsats är att säkerhetsarbetet till stora delar bedrivs på ett ändamålsenligt sätt men att det i väsentliga delar finns brister och att statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor därmed inte är helt tillfredsställande.

Regeringen anser att Sverige, genom såväl specifik beredskap för kärntekniska olyckor som generell beredskap för andra allvarliga olyckor och kriser, har en god kärnenergiBEREDSKAP. Regeringen delar dock Riksrevisionens bedömning att det finns vissa brister och avser därför bl.a. att vidta åtgärder för att berörda aktörer ska ges bättre förutsättningar för effektiv samverkan inom området. Regeringen anser att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad i och med skrivelsen.

Utskottet välkomnar Riksrevisionens rapport och ser positivt på den utveckling som skett inom området. Samtidigt vill utskottet understryka vikten av ett fortsatt arbete med att förhindra och hantera kärntekniska olyckor. Utskottet bedömer att de rekommendationer som Riksrevisionen gett kan bidra till en fortsatt utveckling.

Utskottet anser i övrigt att det inte finns skäl för utskottet att föreslå ytterligare åtgärder i fråga om statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor. Samtliga motionsyrkanden avstyrks därmed.

I betänkandet finns tre reservationer (SD, C).

Behandlade förslag

Skrivelse 2019/20:93 Riksrevisionens rapport om statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor.

Fyra yrkanden i följdmotioner.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning.....	5
Bakgrund	5
Utskottets överväganden.....	6
Skrivelsen	6
Reservationer	9
1. Genomförande av rekommenderade åtgärder, punkt 1 (C).....	9
2. Sanering i samband med kärntekniska olyckor, punkt 2 (SD).....	9
3. Sanering i samband med kärntekniska olyckor, punkt 2 (C)	10
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	11
Skrivelsen	11
Följdmotionerna	11

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Genomförande av rekommenderade åtgärder

Riksdagen avslår motion

2019/20:3512 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 1.

Reservation 1 (C)

2. Sanering i samband med kärntekniska olyckor

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:3512 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkandena 2 och 3 samt

2019/20:3517 av Caroline Nordengrip m.fl. (SD).

Reservation 2 (SD)

Reservation 3 (C)

3. Skrivelsen

Riksdagen lägger skrivelse 2019/20:93 till handlingarna.

Stockholm den 14 maj 2020

På försvarsutskottets vägnar

Niklas Karlsson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Niklas Karlsson (S), Daniel Bäckström (C), Hanna Gunnarsson (V), Mats Green (M), Johan Hultberg (M), Lotta Olsson (M), Erik Ottoson (M), Malin Danielsson (L), Anna Johansson (S), Caroline Helmersson Olsson (S), Fredrik Lundh Sammeli (S), Helene Hellmark Knutsson (S), Maria Gardfjell (MP), Larry Söder (KD), Adam Marttinen (SD), Michael Rubbestad (SD) och Tobias Andersson (SD).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Riksrevisionen har inom ramen för effektivitetsrevisionen utarbetat rapporten Om det värsta skulle hända – statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor (RiR 2019:30). Riksdagen överlämnade rapporten till regeringen den 7 november 2019. Regeringen överlämnade den 5 mars 2020 sin skrivelse till riksdagen med anledning av Riksrevisionens rapport.

Bakgrund

Riksrevisionen har granskat om regeringen och ansvariga myndigheter – Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) samt länsstyrelserna i Uppsala, Kalmar, Hallands och Västmanlands län – arbetar med säkerheten för kärnteknisk verksamhet på ett tillfredsställande sätt. Granskningen har avsett såväl arbetet med att säkerställa att kärntekniska olyckor inte inträffar, som beredskapen att hantera sådana händelser om de ändå inträffar, både i det akuta skedet och i det långsiktiga och återställande arbetet.

Utskottets överväganden

Skrivelsen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen lägger regeringens skrivelse 2019/20:93 Riksrevisionens rapport om statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor till handlingarna. Motionerna avslås.

Riksrevisionens slutsatser och rekommendationer

Riksrevisionens övergripande slutsats är att säkerhetsarbetet till stora delar bedrivs på ett ändamålsenligt sätt. Det finns dock väsentliga delar av arbetet som har vissa brister. Statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor är därmed inte helt tillfredsställande menar Riksrevisionen. Enligt Riksrevisionen kan det bli svårt att ge människors liv och hälsa samt egendom och miljö ett tillfredsställande och likvärdigt skydd om en kärnteknisk olycka skulle inträffa. Det kan även medföra att det blir svårt att värna samhällets funktionalitet.

Riksrevisionens granskning visar, liksom myndighetens granskning 2007, att förberedelserna för sanering av mark, vatten och egendom är bristfälliga. Bland annat konstaterar Riksrevisionen att det saknas en nationell strategi för sanering och att det råder oklarheter mellan de berörda myndigheterna om när sanering bör genomföras. Riksrevisionen bedömer att dessa brister äventyrar en effektiv hantering av de långsiktiga konsekvenserna av en kärnteknisk olycka.

Riksrevisionen har lämnat följande rekommendationer till regeringen:

- Klargör ansvarsfördelningen mellan MSB och SSM när det gäller att samordna beredskapsåtgärder. Det bör lämpligen ske genom ändring i myndighetsinstruktionerna.
- Ge MSB i uppdrag att i samverkan med övriga berörda aktörer utarbeta en nationell strategi för sanering efter en kärnteknisk olycka.
- Säkerställ att det finns rättsliga förutsättningar för fortsatt hantering av jodtabletter.

Riksrevisionen har lämnat följande rekommendation till MSB: ”Stärk tillsynen över länsstyrelserna och förstärk återkopplingen.” Till SSM lämnar de rekommendationen: ”Öka tillsynen av fysiskt skydd, informationssäkerhet och personalsäkerhet.”

Regeringens bedömning och åtgärder med anledning av Riksrevisionens slutsatser och rekommendationer

Regeringen anser sammantaget att samhället, genom såväl specifik beredskap för kärntekniska olyckor som generell beredskap för andra allvarliga olyckor och kriser, har en god kärnenergiberedskap. Regeringen anser dock i likhet med Riksrevisionen att det finns vissa brister. Bland annat behöver MSB, SSM och länsstyrelserna i kärnkraftslänen ges bättre förutsättningar för effektiv samverkan såväl i det förebyggande arbetet som vid förberedelser för att akut och långsiktig kunna hantera en kärnteknisk olycka. Regeringen anser att det är av stor vikt att Sverige kontinuerligt utvecklar sin kärnenergiberedskap.

Regeringen anser i likhet med Riksrevisionen att det är av betydelse att berörda aktörer ges förutsättningar för en effektiv samverkan. MSB och SSM har viktiga roller inom kärnenergiberedskapen och ska bl.a. stödja länsstyrelserna i kärnkraftslänen samt verka för samordning mellan berörda aktörer. MSB, SSM och länsstyrelserna i kärnkraftslänen har lyft upp frågan om otydlig ansvarsfördelning mellan MSB och SSM när det gäller uppgiften att samordna beredskapsåtgärder för kärntekniska olyckor. En otydlig ansvarsfördelning kan få en negativ påverkan på såväl stödet till länsstyrelserna i kärnkraftslänen som samverkan mellan berörda aktörer. Regeringen anser i likhet med Riksrevisionen att det är av vikt att MSB:s och SSM:s roll- och uppgiftsfördelning tydliggörs. Regeringen avser därför att se över förordningarna med instruktion för myndigheterna för att tydliggöra ansvarsfördelningen inom kärnenergiberedskapen.

Vid en kärnteknisk olycka med utsläpp av radioaktiva ämnen är det av betydelse att samhället har en god förmåga att hantera såväl de akuta skedena som de långsiktiga. En viktig del i den långsiktiga hanteringen är enligt regeringen sanering av mark, vatten och egendom. MSB har en viktig roll att verka för samordning inom området och är bl.a. sedan 2018 ordförande för den nationella expertgruppen för sanering (NESA). MSB arbetar dessutom med att ta fram en nationell handbok för sanering och berörda länsstyrelser har bjudits in att medverka i detta arbete. Regeringen bedömer dock i likhet med Riksrevisionen att det kan behövas en mer utvecklad strategi för sanering som kan utgöra ett stöd till aktörerna på en strategisk nivå. Om det finns oklarheter inom området kan det försvåra hanteringen av de långsiktiga konsekvenserna av en kärnteknisk olycka. Regeringen överväger därför att ge MSB i uppdrag att i samverkan med övriga berörda aktörer utarbeta en nationell strategi för sanering.

Regeringen anser avslutningsvis att det är av stor vikt att Sverige kontinuerligt utvecklar sin kärnenergiberedskap. Regeringen följer därför löpande utvecklingen inom området och kommer vid behov att vidta ytterligare åtgärder för att berörda aktörer ska ges förutsättningar att effektivt kunna förebygga och hantera kärntekniska olyckor. Regeringen anser att Riksrevisionens rapport är slutbehandlad i och med skrivelsen.

Motionerna

I motion 2019/20:3512 yrkar Daniel Bäckström m.fl. (C) på att de brister som Riksrevisionen funnit i statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska åtgärder omedelbart behöver åtgärdas (yrkande 1). För att stärka beredskapen för en kärnteknisk olycka anser motionärerna att regeringen ska säkerställa att det finns ingångna avtal mellan staten och näringslivet för sanering efter en sådan olycka (yrkande 2). Motionärerna yrkar även på att möjligheten till regionala eller lokala saneringsfonder i samverkan mellan näringslivet och regionen och/eller kommunen bör utredas (yrkande 3).

Caroline Nordengrip m.fl. (SD) anger i motion 2019/20:3517 att det behövs en nationell strategi för sanering efter en kärnteknisk olycka för att Sverige på ett effektivt sätt ska kunna förberedas för samt hantera de kort- och långsiktiga konsekvenserna av ett radioaktivt utsläpp. Motionärerna yrkar därför på att regeringen ska ge MSB i uppdrag att utarbeta en sådan strategi.

Utskottets ställningstagande

Utskottet välkomnar Riksrevisionens rapport och ser positivt på den utveckling som skett inom området. Samtidigt vill utskottet understryka vikten av ett fortsatt arbete med att förhindra och hantera kärntekniska olyckor. Det är viktigt att kärnenergiberedskapen i Sverige kontinuerligt utvärderas och utvecklas för att skapa så goda förutsättningar som möjligt att förebygga och hantera kärntekniska olyckor. Utskottet bedömer att de rekommendationer som Riksrevisionen gett kan bidra till fortsatt utveckling inom området.

När det gäller motionsyrkandena välkomnar utskottet att regeringen avser att se över förordningarna med instruktion för MSB och SSM för att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan myndigheterna inom kärnenergiberedskapen. Utskottet instämmer i regeringens bedömning att en viktig del av den långsiktiga hanteringen av en kärnolycka är sanering av mark, vatten och egendom och ser fram emot MSB:s arbete med att ta fram en nationell handbok för sanering. Utskottet avvaktar regeringens övervägande om att ge MSB i uppdrag att tillsammans med berörda aktörer utveckla en nationell strategi för sanering och ser för närvarande inte skäl att vidta några åtgärder. Samtliga motionsyrkanden avstyrks.

Utskottet har i övrigt inget att anföra med anledning av skrivelsen utan föreslår att riksdagen lägger den till handlingarna.

Reservationer

1. Genomförande av rekommenderade åtgärder, punkt 1 (C)

av Daniel Bäckström (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3512 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkande 1.

Ställningstagande

Det är allvarligt att regeringen inte föreslår skarpa åtgärder för att komma till rätta med de brister som enligt Riksrevisionen behöver åtgärdas för att minska riskerna för otydlighet och allvarliga konsekvenser om en kärnteknisk olycka skulle inträffa. En kärnteknisk olycka skulle få omfattande konsekvenser för det svenska samhället och för många människor, för egendom och för miljö. Sverige behöver vara förberett för att minimera riskerna och hantera konsekvenserna av en sådan händelse. Det utvecklingsarbetet behöver påbörjas nu. Jag anser därmed att de brister som Riksrevisionen funnit i statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor omedelbart behöver åtgärdas. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännage detta för regeringen.

2. Sanering i samband med kärntekniska olyckor, punkt 2 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Michael Rubbestad (SD) och Tobias Andersson (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3517 av Caroline Nordengrip m.fl. (SD) och
avslår motion
2019/20:3512 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkandena 2 och 3.

Ställningstagande

För oss är säkerheten i kärnteknik verksamhet alltid högsta prioritet eftersom en kärnteknik olycka eller ett attentat mot en kärnteknik anläggning, med utsläpp av radioaktiva ämnen som följd, skulle få mycket allvarliga konsekvenser för människors liv och hälsa. För att vi i Sverige effektivt ska kunna förbereda oss för och hantera såväl de kortsiktiga som de långsiktiga konsekvenserna av ett radioaktivt utsläpp behöver därför en nationell strategi tas fram. Vi anser att regeringens svar i skrivelsen om att endast överväga att ge MSB detta uppdrag är inte tillräckligt. Vi föreslår därför att regeringen snarast ger MSB i uppdrag att utarbeta en sådan strategi. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänna detta för regeringen.

3. Sanering i samband med kärntekniska olyckor, punkt 2 (C)

av Daniel Bäckström (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3512 av Daniel Bäckström m.fl. (C) yrkandena 2 och 3 samt avslår motion

2019/20:3517 av Caroline Nordengrip m.fl. (SD).

Ställningstagande

Jag anser att staten, via MSB eller någon annan aktör, behöver ingå avtal med privata utförare eller saneringsfirmor för att så snabbt som möjligt kunna påbörja sanering efter en kärnteknik olycka, och säkerställa att tillräckliga resurser och saneringsresurser finns till handa. Detta måste förberedas i förväg, och kan inte anstå till dess att vi redan har drabbats av en kärnteknik olycka eller till dess att eventuella ansvarsförhållanden är utredda. Frågan om sanering är också mycket större än enbart en fråga om kärntekniska olyckor. I det avseendet kan också mer behöva göras. Jag anser att ansvarsfrågan är central i sammanhanget och behöver redas ut. En kärnteknik olycka lämnar spår för årtionden framöver, även långt ifrån olycksområdet.

Jag vill att möjligheten till regionala eller lokala saneringsfonder utreds, i samverkan mellan näringslivet och regionen eller kommunen. Det skapar nya finansieringsfonder och tar till vara den tekniska saneringsexpertis som kan finnas hos privata utförare. Riksdagen bör ställa sig bakom det som anförs i reservationen och tillkänna detta för regeringen.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2019/20:93 Riksrevisionens rapport om statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor.

Följdmotionerna

2019/20:3512 av Daniel Bäckström m.fl. (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de brister som Riksrevisionen funnit i statens arbete för att förhindra och hantera kärntekniska olyckor omedelbart behöver åtgärdas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska säkerställa att avtal finns ingångna mellan staten och näringslivet för sanering efter en kärnteknisk olycka som ett sätt att stärka beredskapen för en kärnteknisk olycka och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten till regionala eller lokala saneringsfonder, i samverkan mellan näringslivet och regionen och/eller kommunen, och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3517 av Caroline Nordengrip m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska ge Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) i uppdrag att utarbeta en strategi för sanering efter en kärnteknisk olycka och tillkännager detta för regeringen.